

Průvodce soumrakem ruské revoluce

Paul Dukes byl bezesporu mužem mnoha talentů, který během svého života získal proslulost coby hudebník, reportér či propagátor jógy. Činnosti, jež mu přinesla největší uznání, popularitu, a dokonce povýšení do šlechtického stavu, se však poněkud paradoxně věnoval pouze necelý rok – konkrétně mezi listopadem 1918 a zářím 1919, kdy se shodou okolností stal hlavou britské zpravodajské sítě v rodícím se sovětském Rusku.

Na rozdíl od mnoha pracovníků rozvědných služeb vázaných příslibem mlčenlivosti se přitom Dukes rozhodl o tomto svém působení podat veřejné svědectví – a to jak během přednáškového turné a na stránkách novin, tak i v knize *Rudý soumrak*, která se nyní, více než sto let od svého prvního vydání dostává k českému čtenáři díky péči nakladatelství Mapcards.

Pro českou čtenářskou obec to přitom není první setkání s autorem, Před několika lety totiž v témže nakladatelství vyšla jeho „reportážní detektivka“ *Tanec s gestapem*, v níž Dukes popisoval pátrání po zmizelém židovském průmyslníku, jež v létě 1939 podnikl v Protektorátu a Říšské župě Sudety.

Nicméně zatímco *Tanec s gestapem* mohl být pro českého čtenáře atraktivní tím, že mu nabízel neotřelý britský pohled na první měsíce německé okupace Čech a Moravy, nelze se ubránit otázce, zda a do jaké míry jej může oslovit kniha popisující poměry sovětském Rusku na přelomu let 1918 a 1919. Ostatně vznik „prvního státu dělníků a rolníků“ ve své době vyvolal doslova záplavu publikací nejrůznějšího zaměření, z nichž však většina má dnes cenu pouze historickou a nemá širšímu publiku co nabídnout.

Ovšem Dukesův text se z řady takovýchto publikací vymyká – a dokonce lze říci, že k nim stojí v jistém protikladu. Vzhledem tomu, že autor z pochopitelných důvodů některé události pozměnil a rozhodl se „zamaskovat postavy zamlžením osob a míst“ (zde je třeba vysoce ocenit práci Milana Pohla, jenž svůj zdařilý překlad ještě obohatil tím, že za pomoci nejnovější odborné literatury tuto Dukesovu anonymizaci v mnoha případech prolomil), nabízí *Rudý soumrak* historikům věnujícím se vzniku sovětského Ruska jen omezené množství informací, nicméně širší čtenářské obci se může stát zasvěceným průvodcem těsně porevolučním Ruskem.

Hodnotu Dukesovy knihy v tomto ohledu nesnižuje ani fakt, že se až na výjimky omezuje na první polovinu jeho zpravodajského působení a geograficky se soustředí takřka výhradně na Petrohrad a jeho bezprostřední okolí. Tento přístup totiž autorovi umožnil vybudovat sevřenější útvar, který ve své první polovině nabývá parametrů dobrodružného románu a uvádí tak na scénu právě tolik postav Dukesových spolupracovníků, aby v nich čtenář bez potíží zorientoval. V tomto ohledu lze říci, že se jedná o čtenářsky poněkud přívětivější knihu než *Tanec s gestapem*, kde množství epizodických či mizejících a znovu se objevujících postav vyžadovalo pozornější čtení.

Obě knihy nicméně spojuje skutečnost, že v nich autor nevystupuje jen jako suverénní vypravěč, ale nenásilně čtenáře seznamuje se svými názory a postřehy. V *Rudém soumraku* tak na relativně malé ploše dokázal načrtnout obraz „nezapomenutelných let“ 1918 a 1919 a

zachytit celou řadou událostí, fenoménů, hodnocení i predikcí, které dnes již dávno upadly v zapomnění. V těchto pasážích, jimž je věnována především (avšak nikoliv výhradně) druhá část knihy, se přitom ukazuje, že britská zpravodajská služba měla při výběru Paula Dukese skutečně šťastnou ruku. Autor totiž prokazuje leckdy až překvapivě správný odhad budoucího vývoje, kdy kupříkladu předvídá rozkol ve vedení bolševické strany mezi stoupenci budování „socialismu v jedné zemi“ a skupinou internacionálně zaměřených komunistů okolo Lva Trockého.

Pro dnešního čtenáře je přitom obzvláště cenné, že se Dukes díky své detailní znalosti ruské mentality a ruského prostředí, v němž se tou dobou pohyboval již přes deset let, dokázal vyhnout oběma extrémům, jež byly ve vztahu k sovětskému režimu v tehdejší Evropě běžné. Nepodlehli ani jeho nekritické adoraci obvyklé především mezi levicovou inteligencí, která zavírala oči před násilím, jež bylo bolševickému režimu imanentní – ale zároveň nepřistoupil ani k jeho karikaturní démonizaci, běžné v pravicových a konzervativních kruzích, která často neměla daleko ke různým více či méně fabulativním „konspiračním teoriím.“ Namísto toho se Dukes, jehož lze charakterizovat coby stoupence demokratické levice a zastávce svržené ruské prozatímní vlády, pokusil odhalit společenské a politické kořeny bolševických úspěchů v občanské válce. Na druhou stranu však nelze říci, že by se dokázal zcela ubránit nejružnějším resentimentům – poněkud naivně působí kupříkladu jeho značná idealizace ruského národa, kdy opakovaně zdůrazňuje jeho pokrokové a prodemokratické postoje.

Ovšem tyto své politické a ideové pozice Dukes otevřeně deklaruje již na prvních stranách své knihy, a zcela otevřeně tak nechává na čtenáři, do jaké míry se s jeho vývody ohledně podstaty ruské revoluce, demagogie jejich vůdců a postojů jednotlivých vrstev společnosti ztotožní a do jaké míry je odmítne jakožto ideologicky podmíněné.

Rozhodně však stojí za to se Dukesovými názory seznámit – a to nejen proto, že jsou coby „špionážní román“ podány nebývale čtivou formou, ale také z toho důvodu, že ani po více než sto letech mnohé z nich neztratily svou platnost.

Paul Dukes: Rudý soumrak.

Přeložil Milan Pohl. Vydalo roku 2025 nakladatelství mapcards.net. Vydání první.

Autor recenze: Tomáš Bandžuch